

(z kapitoly Komenda maltézských rytířů /napsal Otomar Dvořák/)

Když přejdu Karlův most a z Mostecké ulice zahnu první odbočkou doleva, ocitnu se pojednou v dočista jiném světě. Jako bych zaslechl šumění mořského příboje a křik racků na útesech. Tyhle představy ve mně vyvolává průčelí kostela, jenž patří řádu sv. Jana Křtitele Jeruzalémského, zkráceně johanitů, či – jak se jim říkalo podle pozdějšího působiště – maltézských rytířů. Vždyť právě takové kostely znám od Středozemního moře; tenhle by klidně mohl stát někde na pobřeží ostrova Malty. Za horkého letního dne už mi k autentickému pocitu chybí jen vytrvalé vrzání cikád. V chrámovém nádvoří, které je vlastně nedokončenou kostelní lodí, jejíž klenbu nahrazuje volné nebe, roste fíkovník se zrajícími plody. Také platany, typické subtropické stromy, jimž se v Praze kupodivu velmi dobře daří, k nám podle tradice přinesli rytíři z ostrova Malty; jeden z nejstarších platanů v Praze roste dosud v jejich zahradě u Velkopřevorského náměstí a vrhá svůj rozložitý stín na pestře popsanou Lennonovu zeď.

Pozoruhodný je i dlouhý název kostela: „chrám Panny Marie pod řetězem na konci mosta“. Pod jakým řetězem? K povinnostem maltézských rytířů patrně patřilo uzavírání přístupů k mostu pomocí řetězů; jiné hypotézy uvažují dokonce o natahování řetězu přes řeku Vltavu, který měl zabránit proplutí obchodních lodí bez zaplacení cla – a také případným nepřátelským útokům po řece, neboť je doloženo, že podobným způsobem uzavřeli maltézští rytíři přístup do přístavu u města Valletta, když hájili Maltu proti Turkům.

Ať je tomu jakkoliv, maltézská komenda byla nejvýznamnější rytířskou pevností v Praze. Byla založena českým králem Vladislavem I. mezi lety 1158-1169. Panovník na základě přímluvy svého rádce, vyšehradského probošta Gervasia, věnoval řádovým rytířům rozsáhlý pozemek, pokrývající prostor mezi dnešní Čertovkou na východě, Velkopřevorským náměstím na jihu, středem Prokopské ulice na západě a parcelou Kounického paláce a ulicí Saskou na severu. Celý areál měl podobu typického románského hradu, obehnaného valem s hradbami a střeleckými věžemi. Přírodní ochranu pevnosti tvořilo boční rameno Vltavy, tedy Čertovka, tehdy samozřejmě ještě v přirozeném, klikatém a doširoka se rozlévajícím korytu s pobřežními močály. Od Čertovky byla voda rozváděna prokopanými náhony do obranných příkopů. Společně s protějším Biskupským dvorem tvořila maltézská komenda dvojici pevností, střežících přístup k tehdy nově postavenému Juditinu mostu.

Duchovní centrum komendy se nacházelo v trojlodní románské bazilice Panny Marie, hned vedle ní byl špitál (v dnešní Lázeňské ulici z něj zůstala románská okna v nádvoří domu čp. 6) a z jižní strany konvent, jehož základové románské zdivo z bílých kvádrů se dochovalo ve stěnách pozdějšího velkopřevorského paláce. Postupně vznikla i farní škola, lázeň, dílny, kovárny a hospodářské budovy s pivovarem, domy poddaných, zahrada, pokračující i na druhé straně Čertovky na západní části ostrova Kampa, kostel sv. Prokopa (jeho základy jsou pod barokní kaplí v dnešní Prokopské ulici), dvorec s chovem hospodářských zvířat, mlýn na Čertovce a hřbitov. Johanitská komenda začala mít charakter samostatného, soběstačného městečka a zaujímal mnohem větší prostor než dnes, a to včetně přilehlých ulic a Maltézského a Velkopřevorského náměstí. Postupně zde bylo postaveno 50 domů spadajících pod jurisdikci řádu. Hlavní vchod byl přímo od mostu (zprvu Juditina, poté Kamenného, nazvaného v nové době Karlův). Kromě toho vedly do areálu další dvě brány, k nimž byl přístup po můstcích přes vodní příkopy.

V polovině 14. století, kdy johanitům projevoval velkou přízeň český král a římský císař Karel IV., se tito rozhodli využít prostředků získaných prodejem statků, jež nabyli po zrušených templářích, a zahájili velkorysou přestavbu chrámu v gotickém slohu. Začali tím, že zbořili původní románskou baziliku. Novou výstavbu poté zahájili, jak bylo zvykem a posvátnou tradicí, oltářním prostorem. Po dokončení presbytáře byla roku 1375 vystavěna gotická předsíň v západní části a u ní vyrostly kolem roku 1389 dvě mohutné hranolové věže

(jejich cimbuří je ovšem až novogotické, z roku 1836). Pak stavba vlivem neblahých politických událostí uvázla.

Přesto byl mystický význam johanitského chrámu podtržen tím, že v něm bylo roku 1378, jako na jednom z mála pražských míst, vystaveno tělo zemřelého císaře Karla IV. U panovníkova katafalku drželi čestnou stráž johanitští rytíři v plné zbroji a s tasenými meči.

V roce 1393 se řádový konvent stal svědkem dramatické scény. Maltézští rytíři se snažili zprostředkovat urovnání sporu mezi králem Václavem IV. a arcibiskupem Janem z Jenštejna. Pozvali oba vrcholné představitele zemské moci, světského a duchovního, k jednání do svého sídla, tedy na neutrální půdu. Jenže prchlivý a navíc opilý král se neudržel, začal metropolitu urážet a zesměšňovat, a když mu dokonce uštedřil facku, arcibiskupská ochranka zasáhla, aby svého pána ochránila. Propukla bitka mezi oběma tělesnými strážemi a přítomnými dvořany. Arcibiskup, kryt štíty svých zbrojnošů, nakonec šťastně utekl a zavřel se v protilehlém Biskupském dvoře, ale do rukou zuřícího krále padlo několik církevních úředníků, a na těch si vybil svou zlost. Umučeného právníka Johánka z Pomuku nechal dokonce hodit z mostu do Vltavy.

Konflikt měl neblahé dozvuky i pro johanity. Pár let poté byl generální převor Markold z Vrutic spolu s několika dalšími odpůrci krále zavražděn na Karlštejně během jednání královské rady. Není tedy divu, že řád využil přízně bohatého jihočeského šlechtice Bavora a v roce 1402 přesunul své hlavní centrum na pevný hrad ve Strakonících.

Do Prahy se velkopřevorství vrátilo až po husitských válkách, ale na dostavbu velkolepého chrámu už nenašlo dost prostředků ani sil. Staveniště, poničené husitskou luzou, nechali johanité upravit na nádvoří... a presbytář později dokončit jako samostatný malý kostel.

V něm se můžete stát svědky úžasné mše, při níž vystupují rytíři ve svých typických černých pláštích s bílými cípatými kříži. Při pohledu na jejich obřady pocítíte dotek tajemné atmosféry, romantiku rozpálených útesů nad modrým mořem, nad nímž se tyčí křížácké hrady, poskytující ochranu žízňícím poutníkům.

(z kapitoly Romantický příběh o šlechtickém vrahovi a jeho nešťastné lásce /napsal Otomar Dvořák/)

Nejpozoruhodnější je ovšem osud posledního představitele zdejšího rodu, Adama Zapského. Narodil se okolo roku 1600. V útlém mládí ztratil otce a vychovával jej děd – také Adam. Ten zřejmě vkládal do svého vnuka velké naděje. Neváhal zadlužit statky a poslal mladého Adama v roce 1614 na studie do Lipska a v roce 1616 i do Francie. Adam ovšem nebyl příliš vzorným studentem, na to měl málo trpělivosti, raději vyhledával veselou společnost, pitky a flámy s partou kamarádů a povolnými děvčaty. Měl horkokrevnou, nezvládnutelnou povahu a neustálou potřebu být v opozici, bouřit se a protestovat. Zachovalo se několik soudních zápisů o rvačkách, kterých se účastnil: například na masopustní neděli roku 1619 na Novém Městě pražském. Také se zapojil do divoké bitky v nedalekých Kolodějích.

Ač byl katolík, účastnil se odboje české šlechty proti Ferdinandovi. Spolu se stavovským vojskem táhl na Vídeň, rozpůjčoval pro potřeby armády zbytek svého jmění a údajně pobuřoval sedláky proti císařské vrchnosti. Dělal to z přesvědčení, z touhy po dobrodružství, nebo pouze z pocitu, že musí stát za těmi, jimž se křivdí? Odhadl, kam budou události směřovat? Patrně ne. Bylo v tom kus jeho typického furiantství.

Po nešťastné bělohorské bitvě přišel trest. Adam byl uvězněn v Bílé věži na Hradě a konfiskační komise mu zabavila veškeré statky. Jeho dubečské panství koupil roku 1622 hluboko pod cenou Jan Daniel Kapr z Kaprštejna, císařský rada, jenž měl nemalý osobní podíl na hrůzách oné doby (mimo jiné překládal do češtiny rozsudky smrti nad českými pány popravenými na Staroměstském náměstí).

Nenáviděný Daniel Kapr byl v té době již šedesátiletý pán, ale měl mladičkou a velmi krásnou manželku Annu Marii z Greifenfelsu. I tu získal svým obvyklým způsobem: využil problémů její rodiny a „zachránil“ ji před krachem tím, že dívku přinutil, aby si ho vzala. Bylo to manželství chladné a z povinnosti. A co čert nechtěl, půvabná paní Kaprová se v Praze seznámila s Adamem, právě propuštěným z vězení – a zamilovala se do něj. Ten její city opětoval. Milenci se scházeli v Praze a později dojížděl Zapský za svou milou na zámek v Dolních Počernicích, kde Kaprovi přes léto přebývali. Žárlivý rada začal něco tušit a svou manželku nechal hlídat. Události brzy dospěly k dramatickému vyvrcholení.

13. listopadu 1625 si počkal Zapský se svým pomocníkem při cestě v lese za Hrdlořezy na Kapra a tam jej i se sluhou zastřelili. Šlechtická čest mu však asi nedovolila svou oběť oloupit – a to se mu stalo osudným (podle jiné verze jej před smrtí prozradil umírající Kaprův sluha). V opačném případě by totiž vina padla na četné loupežníky, kteří se s oblibou v okolí Vidrholce zdržovali. Takto ale pokračovalo vyšetřování rychle k cíli. Viníci byli usvědčeni a uvězněni – Adam opět v Bílé věži na Pražském hradě. Soud byl jednoznačný: Zapský měl být veřejně na popravišti sťat a paní Kaprová zaživa zakopána a proklána kůlem, což byl obvyklý trest pro cizoložné ženy. Na četné přímluvy byl však tento trest změněn rovněž na popravu mečem s předchozím mrskáním v pražských ulicích. Oba byli popraveni ve stejný den – 30. ledna 1626 –, ona na Staroměstském rynku a on na Pražském hradě. Kronikář popisující popravu praví, že „popravce netrefil jeho krk a do půl hlavy jemu vtáhl...“

Tohle drama jako by sepsal sám Shakespeare!

Dubečské panství se po mnoha majetkových přesunech dostalo k Lichtenštejnům a bylo připojeno k Uhříněvsi. Tvrz Dubeč (vlastně dvě tvrze vedle sebe, stará a nová) přestala být panským sídlem, později ztratila i význam správního centra, byla opuštěna, neobývána a začala chátrat. Na přelomu 17. a 18. století se majitelé rozhodli hodnotit ruiny tvrze tím, že je přebudují na sýpku. Pozoruhodná barokní stavba vznikla na základech starého hrádku, zatímco novější, renesanční tvrz posloužila jako zdroj stavebního materiálu.

Vyrazili jsme sem v době, kdy ještě větve keřů necloní výhled listím a zem není porostlá vyšší trávou. Na odhalené půdě jsou tak snadněji rozeznatelné základy mírně vyvýšeného čtvercového tvrziště, jehož strany jsou dlouhé zhruba kolem 30 metrů. Právě to jsou pozůstatky oné novější, renesanční tvrze. Místy dosud vystupují nad terén zbytky kamenných zídek a spatříme i náznak zasypaného obranného příkopu. Tvrz patrně měla uzavřený čtyřkřídlý půdorys s vnitřním dvorem.

Na místě staré tvrze, v těsném sousedství, se tyčí proslulý „Dubečský špejchar“, jenž byl v nedávné době městským obvodem velice citlivě opraven a rekonstruován. Pořádají se v něm různé kulturní a společenské akce; působivá je i terénní úprava okolí s opěrnými zídkami a malebnou loučkou, na níž se konají různé festivaly či pouťové atrakce. A málokdo z těch mladých milenců, kteří se tady vesele baví, tuší, jaká tragédie lásky a nenávisti se ve zdejší tvrzi před staletími odehrála.

(z kapitoly Ticho léčí na Veleslavíně /napsal Josef Pepson Snětivý/)

Veleslavín je jedna z mála dosud tichých pražských čtvrtí, které přitom leží na dosah centra. V „erbovní“ Veleslavínské ulici jsem se, pokud mě paměť neklame, ocitl po dlouhých devatenácti letech – a hned ji poznal.

A také okamžitě shledal jednu ránu, kterou tomuto tichému koutu zasadili developeři a jim na ruku jdoucí úředníci: hezká, klasicistně vyhlížející budova Základní umělecké školy Charlotty Masarykové (Veleslavínská 54/32) už nestojí (na konci května 2017 byste tu našli jen zdemolované přízemí s výraznými sloupy kolem bývalých dveří); překážela „pokroku“,

ztělesněnému viladomy. Ty zřejmě zanedlouho pohltní všechny pozoruhodné stavby této části Prahy, které nemají to štěstí, že se těší památkové ochraně (ačkoli ani ta nemusí nic znamenat, viz Kajetánská kaple) nebo že jsou ve vlastnictví lidí na úrovni a se smyslem pro krásu. S povzdechem jsem si připomněl, že jsme tu před dvěma dekádami mívali kapelní zkušebnu. Pak jsem si všiml reklamní plochy na plotě staveniště, na níž se vedle blyštivé novostavby vyjímal i jakoby původní budova „zušky“. Že by se ji chystali vystavět znovu (čemuž by napovídalo také to, že ponechali přízemí a zakryli je)? Jsem opatrný optimista...

Hned vedle stojícího zámečku Veleslavín (Veleslavínská 1/30) se našťastí ujala jistá zahraniční lékařská společnost. A mě se ujala – tedy neujala, ale pustila mě dovnitř, když jsem si dodal odvahy a zazvonil – hodná paní vrátná či správcová.

Vstoupil jsem do oázy léčivého ticha, kam – doufejme – dlouhé prsty developerů nedosáhnou. Šťasten, že jsem se dostal tam, kam běžně není možné vstoupit. V centru mé pozornosti se přirozeně ocitl sám zámeček, který mi svým barokním půvabem přívětivě kynul, už když jsem k němu Veleslavínskou přicházel. Jeho počátky spadají do dávné minulosti – vždyť statek zde stojící je zmiňován už v zakládací listině nedalekého Břevnovského kláštera z roku 993!

V neblahém roce 1420 přešel do majetku pražského purkrabství. Kdy tu byl vybudován zámeček, nevíme zcela přesně – snad mezi lety 1730 a 1750 a zřejmě podle plánů samotného Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Nejsem historik architektury, ale když vidím uměřenost, stylovou čistotu a vůbec krásu celého sídla, sám za sebe slovo „zřejmě“ vypouštím. Za pruského obléhání Prahy tu údajně pobýval Fridrich II.

Hospodářské budovy byly na konci 19. století zbořeny, naopak zámeček dostal roku 1912 dvě krátká novobarokní křídla. Přístavba byla po mém soudu provedena velmi citlivě a půvab tohoto sídla nijak neumenšila – ba naopak. To už se ale začínala psát zdravotnická kapitola: o dva roky dříve získali zámeček dva bratřenci, lékaři Leo Kosák a Oskar Fischer, a ti zde zřídili plicní sanatorium. Také tu bývalo sanatorium pro nervově choré – v podstatě internována tu byla koncem první světové války Charlotta Garrigue-Masaryková, po níž byla pojmenována i téměř odstraněná základní umělecká škola.

Jakmile byl vyhlášen „Protektorat Böhmen und Mähren“, přepsal Oskar Fischer, jenž byl židovského původu, svou polovinu na manželku, která naopak Židovka nebyla. S tím si však nacisté hlavu nelámali, a tak celý objekt jednoduše vyvlastnili pro „Auswanderungsfond für Böhmen und Mähren“. Následně celou transakci zakončili tím, že manžele Fischerovy donutili k uzavření nevýhodné kupní smlouvy. Oba už byli tou dobou v Terezíně, a tak jim toto bezpráví asi připadalo jen jako drobná komplikace.

Po válce požádal dědic Viktor Kosák o navrácení majetku, o který původní majitelé přišli zcela nemorálně a protiprávně. Jak to ovšem bylo v takových případech nikoli ojedinělé (a jak je tomu bohužel často i dnes), poválečná republika „velkého demokrata“ Beneše se k němu obrátila zády. A zámeček v roce 1951 převzal jiný totalitní stát, teď už ten „náš“, československý. V návaznosti na původní určení místa zde sídlila pneumologická klinika (nedivil bych se, kdyby novodobí „protekteři“ s klidným svědomím používali i vybavení, jež ze svých soukromých prostředků pořídili nešťastní lékaři Kosák a Fischer); ta byla posléze přemístěna do Fakultní nemocnice Motol.

Jak už jsem zmínil, sanatorium (komplexněji zaměřené) je zde i nadále – a po zběžné obhlídce mohu prohlásit, že noví majitelé se o celý areál hezky starají (snad jen moderní sochy usazené před barokní zámeček si mohli odpustit, to je však pouze nepatrná vada na kráse). Park je udržovaný a klidný (nepotkal jsem tu ani živáčka) – a skrývá další překvapení. Lehce omšelý, ale krásný je Pávilon I. (adresa U Zámečku 139); ten má, stejně jako zámeček, věžičku a stojí u východní zdi areálu. Ještě omšeřejší, ale rovněž půvabný je Pávilon III. (U Zámečku 84); najdete ho naopak u zdi západní.

Zbytek hospodářských budov asi není příliš využíván, ovšem nechátrá, na některých prvcích (boční vstupní brána do parku, kde na sloupech stojí putti s kůzlaty, či bazének na terase za

zámečkem) zub času zahlodal, ale stále nás těší svou tichou krásou. A všude vegetace – většinou udržovaná, jinde trochu bujnější (průhled rostlinstvem a stromovím na zadní průčelí zámečku je přepěkný)... Celý areál je vklíněn mezi výstavbu asexuálních viladomů, železniční trať – a opuštěnou, zdevastovanou, přesto však až jakéhosi ne-zemského genia loci vyzářující bývalou teplárnu Veleslavín.

Rozloučil jsem se s hodnou paní vrátnou (ta mě pochválila za to, jak zdvořile jsem se dovolil, prý musí občas čelit zlodějům či návštěvníkům, kteří se formalitami nezdržují), a když za mnou zavřela bílé, nemocniční dveře vrátnice, ještě jsem chvíli postál na starém mozaikovém nápise „Sanatorium“. Myslel jsem na nedávný výrok paní Nory Dolanské z agentury Prague City Tourism, že jí baroko připadá nabubřelé a pokrytecké. Někdy tak na někoho může působit, ale domnívám se, že paní Dolanská na Veleslavíně nikdy nebyla – a přitom stačí zazvonit...

A také jsem si položil otázku, zda nakonec všechno krásné nesežerou uniformní developerské projekty, řídicí se pouze ukazatelem ceny na metr čtvereční, a zda moji synové (kteří v rozpacích utekli, když jsem stiskl zvonek) budou moct i po desítkách let obdivovat zámeček Veleslavín v jeho (neo)barokní nobilese, která je nabubřelosti a pokrytectví zcela prostá. Snad nejsem naivní, vyjádřím-li naději, že ano.

(z kapitoly Křižovnická křižovatka v Ďáblicích /napsal Josef Pepson Snětivý/)

Zámek Ďáblice postává na adrese U Parkánu 30/4, nedaleko křižovatky ulic Ďáblická, Kostelecká a U Parkánu. A třeba ve srovnání s bytovým domem na rohu Ďáblické a Kostelecké, který vypadá jako přestavěná hasičárna, postává nenápadně.

Tím překvapivější je jeho půvab, když ho v zatáčce objevíte. Po barokní přestavbě získal prakticky dnešní podobu, a tak se můžete potěšit pohledem na dvoukřídlý patrový zámeček půdorysu písmene L, přičemž boční křídlo je nepravidelné – ovšem o to symetričtější je uliční, sedmiosé průčelí. Najdeme zde to, co vidáme i jinde – ale proč vymýšlet něco „revolučního“, když takto vzniklo tolik působivých sídel? –, tedy široký vstupní rizalit, mansardovou střechu (zde dominantnější než u jiných pražských zámečků) a oktogonální zvoničku, zakončenou cibulovitou bání se zlaceným řádovým křížem s hvězdou. Podle ní byste poznali i bez nadpisu, že tu budeme mít co do činění s řádem křižovníků.

Rizalit, jak je také obvyklé, ukončuje tympanon se sochařskou výzdobou; za ni pravděpodobně vděčíme dílně samotného Ignáce Františka Platzera (někdy je připisována F. Ublackerovi). Buď jak buď, sochaři tympanon okrášlili dvěma po stranách stojícími andílky, uctívajícími středovou sochu svatého Václava. V době mé návštěvy (konec května 2017) byly ovšem sochy sňaty (podle dostupných informací se tak stalo už roku 2007 a jsou u místního restaurátora, který si tedy dává „trochu“ načas), takže jsem viděl průčelí bez nich. Na jednu stranu škoda; na druhou tak ještě víc vynikne uměřený, symetrický půvab zámku.

Jak se tu ocitli křižovníci s červenou hvězdou? Ďáblické panství (v roce 1254 k němu připojili Ládvi) jim roku 1233 (tedy hned při založení řádu) věnovala manželka Přemysla I. Otakara Konstancie Uherská. Tato pozoruhodná, zbožná, trpělivá, plodná a dlouhověká žena tak bezpochyby učinila na přání či přímluvu své dcery a zakladatelky řádu, Anežky České. Rytíři si zde vybudovali nejen duchovní, ale také hospodářské zázemí, které sloužilo k zásobování pražského kláštera a špitálů. S ohledem na jejich Ďáblické duchovní působení uveďme, že zde poté, co koncem 17. století zanikl jejich kostel svatého Augustina, vznikla kaple (doložena k roku 1703); a stavební materiál kostela byl použit k přestavbě tvrze (popisované jako „věžovité stavení“ či „veliká věž kamenná“, více o ní nevíme).

Ta však zanedlouho vyhořela (přesný letopočet neznáme, ale rozhodně to nebylo později než v roce 1731), a tak byla roku 1754 zahájena její přestavba na zámeček. Za působení řádového

administrátora Jana Nepomuka Střechy a s velkým finančním přispěním jeho matky Judity byla ukončena už napřesrok. Současně byla zbudována kaple s původním oltářem, řezbářskou výzdobou a freskami na klenbách (jiné původní interiéry se bohužel nezachovaly). Ještě téhož roku 1755 vysvětil zámek s kaplí křižovnický velmistr a generál Antonín Jakub Suchánek. A do makovice zvoničky vložili křižovníci mimo jiné vzácný kousek dřeva z vozu, na němž bylo údajně převezeno tělo svatého Václava ze Staré Boleslavi do Prahy.

U této zámecké kaple Nejsvětější trojice a svatého Václava se na chvíli zastavme. Pozoruhodnost spočívá v tom, že vstup do ní tvoří střední část průčelního křídla – je unikátní, aby se člověk hlavním vstupem do zámku okamžitě dostal do kaple! A navíc je to i možné, neboť řád tu od roku 2006 opět provozuje bohoslužby (byly zde pořádány – samozřejmě bez řeholníků – až do roku 1976, kdy byl odvezen inventář a celý svatostánek uzavřen).

Kaple byla původně, stejně jako celé průčelí zámku, barokně symetrickým prostorem, bohatě vyzdobeným zejména hodnotnými malbami (zmiňme oltářní plátno od Ignáce Václava Raaba, jež zobrazuje svatého Václava uctívajícího Nejsvětější Trojici). V roce 1908 pak byla přibližně o třetinu rozšířena, a byť byla přestavba pojata rovněž symetricky, zanikly kvůli ní některé pozoruhodné prvky. I tak – a navzdory zmiňovanému odvozu dalšího vybavení za socialismu – jde o málo známý rokokový skvost mezi pražskými sakrálními interiéry.

Ten jsem na vlastní oči vidět nemohl, a tak jsem alespoň nahlédl do přilehlého dvora. Ohradní zeď, břečťanem porostlé křídlo zámku, kde býval také špitál (s křižovnickým znakem nad průjezdem) i hospodářská budova jsou pod památkovou ochranou – a, díkybohu, náležitě udržovány současným majitelem či nájemcem; najdeme zde stavaře a zemědělce. Rovněž v tom vidím kontinuitu, a hlavně: celý dvůr i se zachovaným Křižovnickým rybníkem je, jak se zdá, stále v péči dobrých hospodářů.

Ne všechno tedy odnesl neúprosný čas či zničila nedbalá „vrchnost“ – a na ďáblickou křižovnickou křižovatku si určitě zajedťe!

(z kapitoly Slunce, které se zakutálelo pod Krejčárek /napsal Josef Pepson Snětivý/

Vyjdeme-li od Libeňského zámku Voctářovou ulicí ke křižovatce zmíněné třídy s ulicí U Rustonky, sotva by nás napadlo, že v tomto nevábém okrsku, na okraji sídliště Invalidovna, brzy navlékneme další korálek na pomyslný růženec pražských zámků.

A přece je tomu tak. Ulice U Sluncové nás dovede k zámečku, jenž nejen svým názvem, ale také neokázalým půvabem jako by najednou rozsvítil ponurou scenerii průmyslově-sídlíštního údolí.

Na dnešní adrese U Sluncové 64/10 je už v polovině 17. století doložena viniční usedlost Sluncová. Jméno jí dal tehdejší vlastník, novoměstský primátor Josef Slunec, a to bylo přeneseno i na pozdější zámeček (podle historiků chybně, ale nebuďme hnidopiši). Zajímavé je, že tím, kdo od něj vinici s barokní, postupně budovanou usedlostí odkoupil, byl opět primátor, ovšem tentokrát staroměstský – Jan Jiří Reismann z Riesenberku (takto ho uvádí Archiv hlavního města Prahy; psán také Reischmann, Reisman či Reissmann). Upřesněme, že Reismann Sluncovou v roce 1682 ještě nekupoval coby nejvyšší představitel Starého Města pražského, tím byl až v období 1684-1694 (v Praze nám po něm zbyly kamenné sluneční hodiny v Kinského zahradě, kousek od horního jezírka se sochou lachtana).

Ale zpět ke Sluncové: Reismannův rozsáhlý majetek v této oblasti (nejen vinice a sady u Libně, ale také chmelnice a dvě vinice na Žižkově) připadly vdově Juditě, rozené Globicové z Bučina, původně dceři malostranského nákladníka (tedy držitele domu nadaného právem vařit pivo). Nejasnosti panují nejen ohledně pravopisu Reismannova jména (variant je ještě více, než jsem uvedl!), avšak i v letopočtu jeho smrti (některé prameny uvádějí 31. května 1692, podle jiných byl primátorem až do roku 1694). To však není podstatné. V držení jeho

dědiců zůstala Sluncová ještě nějaký čas (naposled je k roku 1714 jmenovitě uváděna Anna Reismannová); u letopočtu 1762 už nacházíme rodinu Voříkovských z Kunratic, proto se Sluncová po jistou dobu nazývala „zámeček Voříkovských z Kunratic“.

Po ní se majitelé rychle střídali. Koncem 18. věku byla u zámečku, obklopeného pozemkem s parkovou úpravou, vystavěna umělá krápníková jeskyně neboli grotta. Napomohl tomu svažité terén, do nějž byly neméně citlivě zakomponovány také kaple a bazének s pramenem. A mezi lety 1790 a 1800 se celkové přestavby dočkala i usedlost. Stal se z ní klasicistní letohrádek s dodnes částečně dochovanými freskami. Dalším významným držitelem je továrník Julius Haine, podle jehož jména se zámečku krátce říkalo Hajnovka (neplést se stejnojmennou usedlostí na Vinohradech!); ale nakonec opět převážil prapůvodní název, tedy Sluncová.

Jak tomu u podobných staveb bývalo, po druhé světové válce přišlo postupné chátrání. Naštěstí se jí dostalo roku 1958 památkové ochrany (často uváděný letopočet 1964 není správný). A zřejmě s ohledem na mamutí podnik ČKD v sousedství se Sluncová stala školicím střediskem této společnosti, a to po rekonstrukci pod vedením architekta Dejmalu v letech 1978-1982 (v možná už jen částečném vlastnictví nástupnické firmy je – snad – dodnes).

Pokud mohu posoudit alespoň zvenčí, rekonstrukce byla provedena poměrně citlivě. Bohužel se nedostalo na pozoruhodné prvky parku, tedy kapli ve svahu a oválný bazének s pramenem, které jsou podle dostupných údajů v havarijním stavu. Přitom kaple s grottou je zajímavá už svou patrovou konfigurací, kdy se v přízemí nachází sala terrena (a samotná kaple je až v patře). Její zastřešení je prý dnes jen provizorní, bazén se ocitl na pokraji zániku, zeleň je udržovaná asi jen do ulice... Věru smutné.

Veselejší pohled se naskýtá na zámeček samotný, dvojpodlažní budovu s výrazně podélnou dispozicí. Střídmě a uměřeně ji zdobí bosovaná nároží a valbová střecha s dvojicí střešních altánů a věžičkou s hodinami. Stejně uměřená a vkusná jsou okna. A v bezvadném stavu je i pilířový plot s bránou, situovaná na ose vstupního portiku, zakončeného balkonem v prvním patře.

Ale dost suchopárného popisu! Postůjte před Sluncovou raději sami a pokochejte se pohledem na toto Slunce, které se zakutálelo až pod vrch Krejčárek. A když už, stejně jako já, nemůžete zhlédnout drobné stavby patřící k zámečku (tedy kapli s grottou a bazén), povšimněte si naopak stavby veliké – bývalé mazutové výtopny neboli Mazutky od architekta Jana Zeleného a statika Františka Baumelta. Je trochu ošuntělá, a střecha tak může zdálky budit dojem, že se prostě nedostatkem údržby propadla. Avšak pozor, jde o rafinovaný a nezvyklý záměr, spočívající ve skořepinové betonové střeše šestiúhelníkového tvaru s napnutými lany. Výsledný dojem připomíná stan. A třeba se i Mazutka dočká podobné rekonstrukce jako Sluncová. Zasloužila by si to.

Praha a schopní lidé se smyslem pro krásu nám zkrátka nabízejí utajené skvosty i tam, kde bychom je nečekali. Stačí jen chodit s očima a srdcem otevřeným.